

ISSN (E): 2181-4570

**КОРБАСТИ МУРОДИФ ВА МУТАЗОД ДАР “ДУХТАРИ
КАПИТАН” И САИДРИЗО АЛИЗОДА****Магистри соли дуҷум бахши забоншиносии****Донишгоҳи давлатии Самарқанд ба номи Шароф Рашидов****Икромова Лӯъбат Абдукаримовна****АННОТАТСИЯ**

Дар ин мақола аҳамияту моҳияти муродифӣ ва тазодии калимаҳо ва вазифаи онҳо дар нутқи қаҳрамонҳо, ки он дар асари “Духтари капитан”и А.С. Пушкин дар тарҷумаи Саидризо Ализодаи Самарқандӣ мавриди баррасии қарор гирифтааст. Дар ин равиш боиси таҳқиқ гардидани маҳорати тарҷумонӣ ва забоншиносӣ, эътибори ӯ ба тарзи андешамандона, дарки маъно ва ҳиссиёти нависанда алоқа дорад. Аз ин ҷиҳат бо нозукбинӣ дар истифодаи калимаҳои муродифӣ ва мутазодӣ дар асар ба ривочи илми филологияи тоҷик саҳми арзанда гузоштааст.

Калидвожаҳо: тобишҳои услубӣ, синоним, мазмунии калимаҳо, мавриди истифодаи антоним, маънои калимаҳои тазодӣ,

ABSTRACT

In this article ,The meaning and essence of synonyms and contracts of words and their function in the speech of the characters, is from the work “Captain’s Daughter”by A.S.Pushkin was discussed in the translation of Saidrizo Alizoda Samarkhandi. In this approach, It leads to the investigation of translation skills and philology, Its value is related to the thoughtful manner, Understanding of the meaning and feelings of the writer. From this point of view, He made a significant contribution to the development of the science of Tajik philology.

Key words: stylish shades, synonym, context of words, Use of antonym, Meaning of contrasting words.

МУҚАДДИМА

Забони асари “ Духтари капитан”-и Саидризо Ализода содда, омафаҳм буда, дар омӯзиши хусусиятҳои насри даврони ҳуди нависанда, яке аз намунаҳои тарҷумонии аввалин ба ҳисоб меравад. Дар замони тарҷумон ин ҷониб ин асар чанд бор рӯи ҷопро дид, аз сабабе, ки номи адиб сиёҳ шуда буд дар асар номи ӯро зикр накарда ба ҷоп омода карда буданд. Ин асар бо содагиву равониаш аз дигар асарҳои ҳамзамони худ фарқ дошт. Аз ин боис мо хостем аз

барои хусусиятҳои забони таҳқиқотеро ба амал барорем. Сайри таърихи ба паҳлӯҳои гуногуни маъноӣ ва мутақобилӣ ин асарро аз нуқтаи назари забоншиносӣ таҳқиқотеро ба сомон расонем. Ногофта намонад, ки ин асар аз нуқтаи назари забоншиносӣ ҳоло зиёд таҳқиқталаб мебошад.

МАНБАЪ ВА УСУЛҲОИ КОРБУРД

Дар мақолаи зикршуда мо чун манбаи асосӣ аз катоби “Духтари капитан”-и А.С. Пушкин, ки Саидризо Ализода мутарҷимӣ кардааст, истифода намудем. Дар мавриди омӯзиш ва таҳқиқоти мавзӯӣ, аз методҳои муқоиса, анализ ва синтез, тавсиф, таҳлили статистикӣ, таҳлили компонентӣ, когнитивӣ ва семантикӣ чун усулҳои асосии пажӯҳиш истифода гардидааст.

МУҲОКИМА ВА НАТОИҶИ ТАДҚИҚ

Дар ҳақиқат таҳлили вижагиҳои забон дар муқоисаи калимашиносӣ хусусияти ба худ хос дошта, воҳиди забон дар асар бо усули тобиши маъноӣ рангоранги дигар дорад. Дар таҳқиқоти хусусияти забонӣ ҳар як асари нависанда манбаи боз ҳам инкишоф ёфтани маҳорати тарҷумонӣ нависанда гашта истодааст. Бояд омӯзиши забоншиносӣ имкон медиҳад, ки воҳидҳои муродифӣ ва мутақобилӣ луғавӣ асарро ба гурӯҳҳо ҷудо карда хусусиятҳои ҷудогонаи онҳоро мавриди баррасӣ қарор диҳем.

Истифодаи синонимҳо дар асар

Синонимҳое, ки аини чизро бо тобишҳои гуногуни услубӣ нишон медиҳад: чашм- дида, рӯй-чеҳра, хонадор- соҳиби хона, бисёр – зиёд, айб- гуноҳ, сиҳат- саломат, ҳодиса-воқеа, шӯриш-ошӯб, вақт- муддат, шиква- шикоят, заиф- лоғар, исбот-далел, дар ҳайрат афтидан-ҳайрон мондан, хунсард- бепарво;

Хонанда тамоман хунсард ва бепарво набудани манро ба осонӣ тасаввур карда наметавонад.

Синонимҳое, ки ҳангоми ба ҷои калимаи забони модарӣ қор фармудани калимаи аз забони дигар иқтибосшуда ба вуҷуд меояд: **итоат**-фармонбардорӣ, шохид-секундант, пиёла- стакан, рюмка, шароб-вино, май- шарбат, дониш- хату савод, муаллим-тарбиятгар;

Номаи меҳрубонаи шуморо гирифтаам, ки дар он бар ман худатон ҳашмигин шуда гуфтаед : ба ту айб аст, ки фармонҳои хӯҷаини худро бачо наёвардӣ, ман ба шумо фармонбардорӣ ва итоат менамоям ва ба шумо доимо ҳолисона хизмат карда мӯи худро сафед намудаам.

Синонимҳое, ки дар вақти ба ҷои як калима калимаи дигари таъсиринок кор фармудан пайдо мешавад: хаёлот ва ҳақиқат, завқу шодӣ, озоӣ ва дилхушӣ, бесарӣ ва исрофкорӣ, рафиқ ва дӯстӣ, шоду хуррамӣ, андӯх ва дилгирӣ, нозу неъмат, бадбахтӣ ва вазнинӣ, муҳокима- мунозира, роҳ- равиш, қоқ- қаҳт, нест-нобуд, пас-баъд, сонӣ, хоҳиш- талаб, озоӣ –дилхушӣ, хушқу холӣ, фикру хаёл, шакку шубҳа, азоб ва андӯх, тепаҳо ва ҷариҳо, барфи сафед ва осмони соф, ҳиссиёт ва рӯҳ, хушнудӣ ва хушқоӣ, хушқу ва ҳассос, зариф- раҳмдил; ишқ- муҳаббат;

Лекин ишқу муҳаббат ба ман саҳт маслиҳат меод, ки дар пеши Маря Иванова буда, ҳомӣ ва парастори ӯ бошам.

Синонимҳое, ки ҳангоми кор фармудани эфимизм ба вучуд меояд: истеъмол кардан- хӯрдан, нӯшидан-чашидан, дурушт- ҳақоратомез, дароз-кашол, изҳор кардан- гуфтан, мутақаббир-сангдил, дарҳол-тез;

Онҳо одамони содаанд, мутақаббирони сангдил нестанд..

Синонимҳое, ки ба сифати як калима ба ҷои ибораи рехта ва баръакс истифода мешавад: вичдони ноором -пушаймони ниҳонӣ;

Ман бо вичдони ноором ва пушаймони ниҳонӣ бо муаллими худ хушбошӣ накарда, аз шаҳри Симбирск ҳаракат намудам ва ҳеч умед надоштам, ки ягон вақте боз ҳамдигарро бинем.

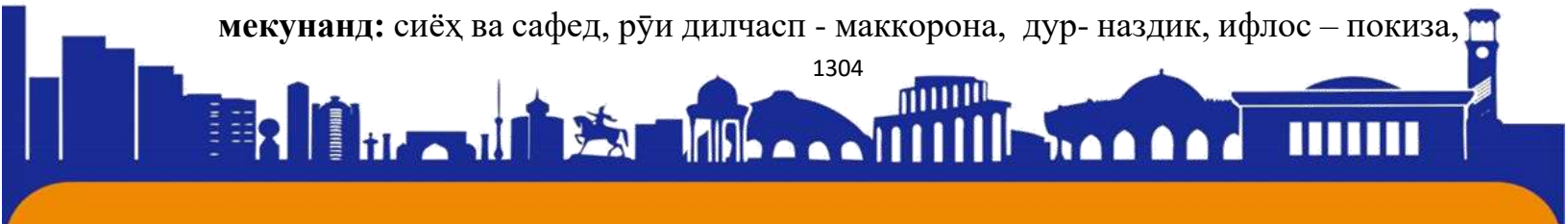
Истифодаи калимаҳои антонимӣ дар асар:

Калимаҳое, ки мафҳуми ҳодисаҳои табириро ифода мекунанд: саломатӣ- беморӣ, таваллуд шудан- мурдан, ором- оташин, торикӣ- равшанӣ, шиддат кардан- соқит шудан, барф боридан- офтоб баромадан, гармӣ- хунукӣ;

Калимаҳое, ки мафҳумҳои замонири ифода мекунанд: шабона-рӯзона, пагоҳӣ- бегоҳӣ, зимистон- тобистон, бисёр- кам, бад-аъло, дар айнаи вақт- вақти нобоб, шом- наҳор;

Калимаҳое, ки мафҳумҳои гуногунро ифода мекунанд: шимол- , ин ҷо- он ҷо, ҳамин- ҳамон, дур-наздиқ, даромадан- баромадан, пинҳон кардан- намоён кардан, ба зудӣ иҷро кардан, таъхир андохтан, тарафи рост-тарафи чап, ҳаракат кардан- бозистодан, тарзи қадима- равиши ҳозира, сухан кардан- сукут кардан, мо-шумо;

Калимаҳое, ки сифат ва ҳислатҳои гуногуни предметро ифода мекунанд: сиёҳ ва сафед, рӯи дилчасп - маккорона, дур- наздиқ, ифлос – покиза,

мағрур – малъун, базӯр- пурзӯр, шиддат-бешитоб, абрӯи сиёҳ-рӯи сафед, пиразан- духтар, лоғарҷусса ва қифтвасеъ, танг- кенг, додан-гирифтан, ошно-бегона, софдил- мунофиқ, нек ва амин, мулоҳизакор- аҳмақ, бехтар- бадтар.

Калимаҳое, ки мафҳумҳои хиссиёт ва кайфиятро ифода мекунанд: хушҳол- ноором, заифдил- фосиқ, дар дида чо гирифтан- чашми дидан надоштан, ҳаёлот ва ҳақиқат, аҳмақ ва хирадманд, рози шудан- қабул накардан, шурӯъ кардан- манъ кардан, нафрат- муҳаббат, шод- ғамгин, фаромӯш кардан- дар хотир доштан, раҳмдил- бераҳм, таҳдид-ҳимоя, рафиқона ва бародарона, гиря-табассум, зиндагӣ- марг, куштан- бахшидан;

-Бигузур ҳамин тавр шавад,-гуфт вай ба кифтам зада,-куштан бошад-куштан ва бахшидан бошад- бахшидан.

АДАБИЁТ:

1. А.С. Пушкин. Духтари капитан.- Душанбе: Адабиёти бачагона, 2013.- 144 с
2. Атобуллоев, С. Саидризо Ализода // Энциклопедияи советии тоҷик. – Душанбе, 1978. – Ҷ. 1. – С. 121.
3. Воҳидов Амон. Материалҳо аз тарихи забоншиносии тоҷик. – Самарқанд: 2003.
4. Забон аст тору пуди маънавият. Мураттибон: Воҳидов А. Маҷитова С., – Самарқанд: 2020.-158 с.
5. Атобуллоев С. Саидризо Ализода.– Душанбе: Ирфон, 1976.– 48 с.
6. Усмонов И.К., Давронов Д. Таърихи журналистони тоҷик. – Душанбе, 2008, 278 с.
7. Чаъфаров, Ҷ. Сарнавишти ҷонсӯзи Ализода: Саидризо Ализода аввалин муаллифи адабиёти таълимӣ ба забони тоҷикӣ баъд аз Инқилоби Октябр мебошад // Ҷумҳурият. – 2014. – 11 март.

